Rostocker Dokumentenserver
Dieses Werk wurde Ihnen durch die Universitätsbibliothek Rostock zum Download bereitgestellt.
Für Fragen und Hinweise wenden Sie sich bitte an: digibib.ub@uni-rostock.de

David Joris

Hoe die men=||sch van Godt geual=||len ende jn wat ma=||nieren hy weder tot Godt ge=||brocht wert een claere ende leuendige || opsluytinge: Wat het hoofft ende dat rechte || lichaem Christi sampt haerder beyder werck || sy ... ||

Rostock: Dietz, Ludwig, 1543

http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1011937247

Druck Freier Zugang PUBLIC DOMAIN



Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn1011937247/phys_0001

(M. 3107. 0. 1-20.)
Rara
<R> F4-6554 1-20

Hoe die mensch van Godt gevallen ende in wat manieren hy weder tot Godt gebracht wert een claere ende leuendige opsluytinge: Wat het hooffd ende dat rechte lichaem Christi sampt haerder beyder werck sy/met meer inuallende woorden/doer eynen eernstigen lieffhebber der Waerheit an den Dach gegeuen.

Dijn verderffnisse is wt dy O Israel: Die hulpe ouerst allein wt my: secht de HERE. Hosee 13.

Totten welgesin den leser.



Anter vele sijn/ die/ soe balde sy wat lesen/ dat verstant daer aff al menē wecht te hebben/ heb ick v bemin de leeser/ derhaluen willen warschuwen/ dat niemant sych vergripende sulcks beroeme oder dunckē laete/ bysonder jn Godtlijcken saecken/ jn een geestelijke tonge ende hemellantsche sprāecke doer den Geest met waren verstande Godtlijck voertgebracht. Siewyle dan die Geestelijcke saeckē van den Geestelijcken alleen: die hemelsche nieuwe tonge van den hemelschen geboorenen Gods verstaen/ met sijn eigen oge/ geest eñ verstant moet gesehen ende geuattet werdē/ Godt jn sijnder warheit beyde te soecken ende te vinden is: derhaluen motet meer benaerstighet'/ jae met sijns selffs gesichte (dat is hem gelijck sijnde) angesehen/ met vlijt gelesen/ jnnerlijck/ geestelijck verstaen/ krachtych metter daet bewesen sijn. Want men moet dat licht jnth licht/ Godt jn Godt/ Geestelijcke dingen jn den Geest seen/ soecken ende vijnden/ soe geschreuen is: In dynen lichte werden wy dat licht seen. Soe ist

oepenbaer/ dat een sinlijck oder naetuerlijck mensche hier van geen verstant noch begrijp kan gehebben/ nae dien niemant en weet wat jn Godt is dan die Geest Gods alleen. Het dunckt den vleischlijcken all een sotheit te sijn: machs oick sonder den heiligen Geest niet bekennen/ om dattet geestelijcker wyse moet geoordelt sijn. Jsser dan nu yemant Geestlick die oordele wat recht is/ den Geest lesschet niet wt/ die leringe totter rechtuaerdicheit verachtet niet: proefftet ouerst ende eercautet all/ beholt dat goet is.

Die jnholt ouerst van desen jnt korte is/ van des menschen affuallen ende wederkeren tot Godt: Ende hoe diepe die mensch gevallen is/ dat hy oick soe laech daelen moste die hem daer wt verlossen solde/ met meer wōderlijcke redenen van den verduruen mensche/ hoe hy sijn hoofft verloren/ sonder macht gewordē is: wattet hooft ende die leden/ sampt haerder beyder werckinge is: wat Christus rechte lychaem oder Gemeente sy jnt kort/ dan wonderlijck ende heerlijck wt gesprooken. Eñ hoe wy daer tokoemen sullen moegen: Vorder wie blijnt ende arm van Geest is: Hoe wy tot gevoelen eñ bekennen onses selues koemen moeten: Ende wat arm van Geest oder Geestlijck arm te sijn is: Waer die nieuwe geboorte EMANVEL/ beuondē wert eñ wt opstaet: Wat die mensch wt moet gaen/ eer hy Christo

angenaem

angenaem sy/dat Rijcke Gods besitten mach: Ende hoe wy totten Vaeder doer Christū: totten Soen doer den Vaeder koemen moeten. Noch wat die rechte kinderen Gods sijn/ende waer sy onder staen moeten. Een onbekande/ ongehoorde hemelsche berichtinge/die ewich vast staende onuerandert blijfft jnden hemel. Ouerst ghy alle die dit verkrijcht/seet hoe eñ met wat sin ghy het leest: Want met sulcken sin als ghijt leest/suldijt verstaen. Wat sinnen ghy daer toe achter laet/die suldy daer jn gemissen. Leesdijt met volkoemen sinnen/volkoemelijck suldijt verstaen; met ghebroockenen/gebroocken: met halven/ten halven: Eñ sonder sinnen niet met allen. Leesdijt verkeerdelijck ten quaeden/quaelijck ende verkeert suldijt verstaen. Leesdijt als alle wysen ende verstandigen/diet verstant boeuen golt soeke/ wijsheit meer dan scatten beminnen/ten goeden/te rechte/omme gebetert oder verstandich te werden/soe suldijs daer jnne vinden: Want daer toe ist gescreuen/ouer all vry te leesen gegeuen. Soe ontfanckter dan met danck

all ist klein: Wanter meerder op-
handen is/sal v tot sijn-
der tijt gegeuen
werden.

Neemet

Neemt waer.

Een klaere wtspraeke van den Ewigen Godt / eñ den affualligen mensche: voer alle becommerde kaetyuige behoefftige zielē: met alle wat sich niet motwillens ende voerwetens jn stolticheit verloepen / ewich datverderuen vanden aengesichte des HEREN aff gescheiden seen en wil: Een kostelijcke berichtinge.

Dat. I. Capittel.



ALle menschē sijn: dat ghijt weet / jnden eersten oordele jn Adam met Adā Godt (een Heere eñ Geest de Koninck eñ Scepper der werlt) af / dat sondelijcke dootlijcke vleisch toe gefallen / doert opseen van synen bekoerenden verruckten sin: die hem niet daer toe / dan totter hemel

scher

scher waerheit Godtgelijck ewich jnt Woort des leuens gegeuen was: Daer hy hoe langer hoemeerder van genallen/ ten laetsten heel eer disch/ vleschgelijck/ jn sijn licht duyster/ blint van gesichte/ loegenachtich ende bedriechelijck als een doode/ jae die doot ende duisterniſſe gelijck geworden is: Derhalven niet Godt synen Coeminck/ HERE ende Schepper/ mer hem seluen alleen leuende achtende ende eerende: boeuen allen lieuende ende dienende is.

Godtgelijck voor Godtlick.

Vleschgelijck voor vleschelick Bedriechlijck tbedroch gelijck.

So dat hy heel ydel/ lichtuerdich/ Gotloos int weſen van die waerheit an die loogen/ van wat tot niet koemen/ alleen tot aerdische dingen gesynt/ vreemt dat leuen Gods is. Want dit dan waer is/ en sal off en machmen den mensche niet goets toe vertrouwen: jae hy niet hem seluen/ naedien het openbaer is/ dat sulcken mensche anders niet dan hy selffs is gedoen en kan: van hem seluen niet dan liegen ende bedriegen/ letten ende scaeden/ dooden ende verderuen: hem seluen meest ende eerst/ met alle die hem hooren/ lieuen/ gelouen ende naeuolgen. Dan dat geschiet jn synem stolten hoemoet/ dat hy sich wel duncken laet (hoewel hijt niet soe vry seggen: als wel die daet bewijsen ende twerck doen derff) offter geen ander Godt dan hy en waer Ende off hy all schoen Godt letterlijck noemt/ ende metten monde belijt/ soe loechent hy doch syn kracht: holt noch en ghelooft hem niet te sijn/ gelijck hy hem seluen

Godtloos/ dat is/ sonder vreſe off vntsich te sijn/ des geens die hem geschapen ende gemaect hefft/ geen geest off aert daer van hebbēde noch lieuende/ leuende alleen seluen.

Godt woort meer dan die mensch gelooven/ dan hy blifft onbedroeghen.

nen wel doet. Daeran men lichtelijck weten ende gemercken kan wat hy voer een is: Niet dat hy hem selnen sal belyden off vermelden/ neen/ daer sall hy niet toe haesten/ mer die HERE sal hem doer sijn licht die duisternisse te seen geuen/ eñ die veruaerlijcke diepe affgronden jn sijn glorioose heerlijcke verschynynge oepenbaeren.

Die mensche hefft den Sunel all willen vloecken/ eñ van Lucifer een gruwel schynē te hebben /om dat hy soe stolt solde geweest sijn weder synē Scepper/hem jn de plaetse Gods te stellen. Ouerst alst all omme kompt/ is hy die man selffs salt jn sijnder zielen genoclen/ jae jnder huyt benonden werden/dat hy synen zetel bouen die sterren Gods verheuen/ hem jn der stat des HERE geset hefft/den alderhoechsten gelijck willen sijn. Soe noch huyden jn alle sijn doen ende laeten blijckelijck is: hoe dat hy tquaede stercket/die booshcit mede/ die sonde gelustēde eñ lieuende/die loogen doende is/ niet die waerheit: eñ die gerechticheit haetende ende tegenstaende is: boeuen dat schaemt hijs hem noch niet/ soe dattet soe verde met hem gekoemen is/ dat hy hem selnen niet en kent/ noch en weet wat hy is/hefft off nz en hefft. Dan dat hy nu opt hoochste hefft/ weet/kan off mach is die gātze tegenheit Godes: jn welcker aert der quaetheit Godt hem vast hefft willen laeten anlopen/ synen arm

Godt laet die mensch opt hoochste coemen van daen hy hem voer

daer tegen

daer tegen te ontbloeten. Tusschen midler tijt dat die mensche jn sijns selffs hoemoet/eere eñ glorie stoltelijck opwasset/ moet Godt off sijn woort off Christus met sijn beminden/tis waer/ sich lyden/dulden/alle onduechde oeuerhoren / oeuersien / opt laechste noch onder den minsten buygen ende swygen / bis hy jn allen geleden/versocht/beproefft ende getenteert sijnde/het jnderste quaet (die diepheit des Duuels / naemelijck / alle afgronden) doer sijn hoocheiden ende schoenheiden/ verstaet / kenlijck ende oepenbaer gemaect hefft. Dies niet te min/hoe wel sich die HERE soe verde vernedert hem seluen om den eñ jn den mensche wtgaende is / soe geschiet ende staet dat noch alles tot sijnder heerlicheit / die jn macht/ eere ende glorie dat alles verde te boeuen gaet. Dat welck daerom een groot verwaerlijck verstant ende hoege Gods kenteniſſe alle geloenigen wysen voersichtigen herten toebrengt/soe men daer op gemerck had. Want dat die mensch soe diep ende laech aff vaert/ soe boos/ arch ende quaet worden is / bewüsst dat hy soe hooch gesetē/soe goet ende duechdelück jn synē Godt doer Christum gescaepen ende gemaeckt is. Voerder dat hy soe ydel ende niet / soe onuermoegendich / lichtuaerdich / loegenachtich ende bedriechlück doer hem seluen jn hem selnen wert/ geefft te kennen dat die Godt Schaeday jn contrary boeuen dat soe vol-

hefft aff te steten eñ soe verdeuaet werdē als hy goet is om sijn goedicheit almachtich daer tegan te bewisen.

Die menschewas nae die gelijckeniſſe Gods geschapen.

machtich/crachtich/ trnw ende wairachtich is

In sijn / naemelijck/Gods

Psalm. 89. Deuterono. Hy is soe onsculdich dat voer hem niemant onschuldich sijn mach.

Maemelick/jn smenschē hoochnaerē ende jn * sijn neddernaren: oick doer smenschen wat wesen ende jn sijn niet wesen: Welck oick anders niemant als Godt die Heere jn vermoegen heefft/ hem nae te doen dat hy voer doen te weten/jn lydē/duldē eñ toegeuē: jn liefde/ waerheit ende trnwe: jn goedicheit/gerechticheit ende duechde: jn cleinicheit / oitmoedicheit ende nieticheit: Welck hy ten goede tegen ons tot leringhe bewijst/niet tegenstaende dat hy die alderhoochste/ machtichste ende grootste sy / jae alleen is/sijn ende blinen sal. Soe buycht ende gaet hy sich nochtans soe verde wt. Swelck hy (indien hy soe hooch / almoegendich ende groot niet en waer) niet en solde vermoegen/ als hye soe laech niet buygen ende verde vertreicken konde: want die diepheit gelijck die hoocheit ende hoocheit als die diepheit/ teen wt dat ander koemen moet. Ende dat men euen soe hooch alsmen laech: soe laech alsmen hooch is / daelen kan: want soe groot men is/ soe clein machmen werden: Soe veele off soe watmen is/soe niet kan men werden. Soe rijck ende schoen men is/ soe arm eñ vuyl machmen werden: soe onschuldich soe schuldich minder noch meerder. Wederom soe laech men is / soe hooch kan men vaerē: soe vuyl ende arm men is / soe rijck ende schoen machmen werden: want sulcken leuen ende wesē/

sulcken

sulcken doot ende ontwesinge: sulcken goethz sulcken quaetheit / sulcken gerechticheit / sulcken ongerechticheit: Eñ soe dat verlies is die vijndinge: soe die wechnaeringe is die wederbrenginge. Ten feilt v niet.

Dat .II. Capittel.

Die menschmoet van dien hy comen is wedergebracht sijn.

DAerom enen soe verde die mensch aff getreden / genallen / verdurnen / verlooren ende verdoemt is / van soe verde moet hy wederkeren ende opstaen / sich beteren / vijnden ende saelich maecken laeten. Daerom mach sijn wederbringinge off hulpe niet eer geschieden / voer hy tot daer toe ten wtersten genoechsaem koemen is: Dat dan oick van niemant mocht gedaen werden / hy en mochtes wel machtich sijn: Eñ niemant was dat selnige machtich / dan die geē franckheit off onmachticheit en had / doot ende leuen in handen stont / tot breecken eñ maecken / tot helpen ende veriaegen wille ende vermoegen had. Soe hooch ende groot / soe rijck ende schoen / soe gantz onschuldich weer / dat hy die aff genallē mensch (die nae Gods beelt ende heerlickheit geschaepen eñ gemaect was) vernaeten / helpen ende beholden konde. Swelck oick niemant en vermocht hy en most eerst soe vers

de reycken/ende koemen all tot daer hy gelegen waer/ naemelijck / tot sonde/ doot duuel ende helle/gantz onder jnt verlies: Welck die mẽsche jn allen eerst genoclen moet/ op dat hy die liefde tot hem weten / kennen ende verstaen mach/waer wt oder van hem die HERE gereddet off wedergebracht heefft. Want nu die HERE niet alle hemelen te boeuen ginck/alle gescheps ouertreffede soe en vermocht hy ant seluige niet / als / seg ick/ die Gheest ende dat leuen niet stercker dan dat vleisch off die doot/cracht meerder dan cranckheit waer/ dat licht die duisternisse niet verdryuen / die liefde die gramschap Gods ouerwinnen konde / soe solde die mensche Godt verwegē/te swaer om op toe brengen/onmachtich te helpen sijn. Der halven most hy vander hoochten der bergen al machtich her aff koemen/ die sich verdemoedigen off vernederen/ ende den mensch daer wt verlossen solde. Hy most wt den leuen jn die doot/ jae vanden hemel komen / die jnder hellen daelen ende ons daer wt halen / off weder tot daer solde brengen konnen: want den wech most hy weten ende doer wandelen: Jst niet recht: Want men kan den/die jn een putte oder grafft/ swige jnder zee genallē leit/ niet gehelpen off redden/ men most daer selffs by off jn: oick sterck ende machtich genoch sijn op te boeren. Anders soe die genallen machtiger jn swaerheit dan hy jn die cracht sijnder lichticheit

Vander hoochten see ick hē wel/ vanden hoeuelen mere ke ick hē wel. Nume. 23. Psalm. 38. Canti. 2.

Jegesijck see toe dat hy oeuer sijn cracht

heit waer/ soe moste hy hem vallen laeten off met hem ondergaen. Daer an salmen den machtigen Helt/die verlosser Godt vnde heylant kennen/ Namelick/by ✶ sijn verwinninge vnde jn die cracht sijnder opstandinge vermerckē/ dat hy die heerschende HEER oeuer all is/ die de victorie vnde kroene hefft naeder waerheit vnde alle oorcondelijcke Schrifftuyren.

vnde vermoegen niet en gae

✶ Sijn verwinninge is dat hy die gudden begoedigen / dulden/ lyden ende die crancken verdraeghen ende die onwetendē toe genē can.

Dat. III. Capittel.

Van die opstandinge. Nota.

DJe verwinninge off opstandinge jnden geest vnde waerheit is tegen geen vleisch off bloet wtwendich/sonder jnwendich tegen die ongerechte verkeerde Gheest ende alle loegen/die niet dan quaet/doot ende donckerheit doer die gramschap Gods toe en brenckt/Dan all hier doer onder/ wech ende te niete moet: Soe dat die verwinner die quaedē begoedigen/ onduecht ouerhoeren/dulden/ lyden eñ die krancke verdraeghen/ den onwetenden toegeuen kan. Daromme soe is de strijt vnde verwinninge geestelijck: welcker niet en mocht beginnē noch voleinden dan jn lieffde doer lieffde ende met lieffde: Die sich eerst voergeuen most doer die hertelijcke barmhertigheit vnd goetheit/die alle werck te boeuen ghaet/vnde die gramschap Gods stillen off wechnemen/ den olden mensche/

Psalm. Esaie. 9.

sche/ seg ick/ verwinnen kan. Dan seet dese verwinnige schint ten eersten bet een verliesinge/dieſe kracht een kranckheit/dese opstandinge een onderligginge/ dese ēre een schande te sijn: soe dan geschreuē is. Oersaecke/want hier moet hy jnden strijdt/jn onrust/jn moyte vnde arbeit die geen vyantschap/onrust noch moyte off arbeit verdient en hefft/ vnde betaelen dat hy niet schuldich is. Hier moet hy deruen/lyden/sterue/alle schult/sonde vñ misdaet dragen/ die rechtuaerdich /vry vñ onschuldich is/ tot kranckheit vñ verachtige als onrechtuaerdich sijnde koemen/die anders ouer all vroom ende sterck is/ eere vnde prijs toekompt: Dan niet eer en verkrycht hy die naeme/voer hy dat seluige dat hy is kan vnde vermach knechtelijck bewijſt anden dies noedich van doen hebben. Dat welck die verduruen arme verlozen mensch is/Anden welcken (naemelijck die sich daer jnne beuijndet) sijn vermoegen/ lieffde/ eere vnde sterckheit/ trouwe eñ waerheit blijcken oder bevonden sijn moet. Sonder soemē dat jn hem off an hem niet en vermerckt/ soe kan hy sich dat niet berōmen/dieweijl het an hē noch onbewesen is. Jst niet soe: Vñ soe het dan an yemant niet en blijckt/mach die seluige van Godt/ sulcken macht ontfangen te hebbē naeder warheit niet seggē/off hy wilde Godt bespotten / dat hy gebenedijt (nae smenschen seggen) doer synen gesalfden Christum solde

Het woert gesayt jn kranckheit het staet op jn der kracht. 1. Corin. 15.

Synen naeme heet wonderlijck/raet/kracht/ Jesaie. 9.

gehulpen

ghehulpen: te weten/geredder off verloſt hebbē die het noch niet en vernāme off gheuoelde. Ende die wijl het die mensch ſelff vernemen off geuoelen moet/ ſoe ſolden oick wy ſijn vuechde ſmacken/ſijn glorie vnde beroeminge ſeen: Iſt niet recht? Te weeten/wanneer hy dat verloren geuonden off weder verkregen hadde/ vnde verloſt waer wtter benautheit vnde bangicheit daer hy jn ſtack/ſoe moſt hy jmmer daer ſeer van juychen: Dat hy nimmermēr enſal kan noch'en mach/ voer dat hy ſijn verlies te voeren by hem teen als tander/ſoe voerſecht is/ geſmaeckt vnde geuoelt hefft / ſoe dat ſijn moet all eer men ſolde jubilieren / Godt van dat ſeluige hoochloeuen konnen.

Nu en mocht dit/ dat ghijt weet / voir den derden/ den laetſten dach (daer die Almachtige/ die Heilige Geeſt jn verwacht wort)jnder kracht niet verſchijnen/ hoewel het ſijn beginnige daer toe jnden eerſten genoemen hefft. Derhaluen hefft Chriſtus tot hertoes/dat is/ van begin aff moten lyden/ſoe lange jnder hellen voer doot onder moeten liggen/die ewige waerheit een gruwelijcke loegen moeten ſijn/ Godt heel onmachtich verſchenen / ſijn lieffde/ nae melijck/ ſijn goetheit /lanckmoedicheit ſachtmoedicheit / barmhertigheit vnde gedultdicheit beweſen/ tegen die nidicheit vnde quaetheyt/ hoeuardicheit/ haeſticheit / hertneckicheit/ onbarmhertigheit vnde onuerduldicheit

Apocali. 5.
Eſaie. 53.
Dani. 12. 8.

met

Godt moet die menschе tot jn sijn wtterste quaetheit lydē vnde vertoenē sijn gōtheit te bewysen vnde hem van daen weder te moeghen brengen.

met alle tegensprekinge der sundaeren. Welcken hy jn haer onwetenheit geleden/jae wyder oeuerkoemen vñ doergekempt is / dan verstaen wort: dat daerom all van hem soe verde/als een Vader vnde Moder jn haeren soon / als een Meister an synen discipel moet jn lieffden bewesen sijn / soe hy haer anders (dat wijncoornken) baeren vnde opbrengen solde dat met groeter moeyte eñ arbeit/doer veele lydēs eñ duldens geschieden moet alst tegēwoordich blijckt. Daer an die lieffde sijnder almachtichz goetheit eñ sterckheit kenlick met alle wārheit bewesen/jnt goede woort ōpēbaer geseē wert. Effen als een rijcke an sijn rijckheit/ een stercke an sijn sterckheit/ een wyse an sijn wijßheit eñ voersychticheit/ een olde an sijn verstāt: Wāt als een rijcke geen macht tot wtsetten had / die goede de quaeden niet ouerhooren /die stercke die krancke dragen konde/ hoe mocht die seluige dan synen naeme daer van recht voeren/die wijl hy se daer eerst warachtich wt ontfanghen moet: Jst niet recht?

Datt. IIII. Capit.

DErhaluen salmen niet meynen all ist dat Godt doer synen Christum (jnden welcken synen naem vnde woort is) soe lange swijcht / stille is vnde

vnde lijdt / off hy sonder macht / minder dan
een mensch waer / den hy soe lanckmoedelijck
verdraecht / ouerhoort vnde soe lange tegen hē
met pharao laet anlopen: dat hy oick om des
wille wel duncken derff datter geenen Godt
en is / die hem letten off deren / ieet goets genē
off beletten kan: hoewel hy alle goet (soe Godt Acto. 14.
jn sijn werck toorköde staet) alle den dach van
hem geniet / soe sal hy nochtans euen moegen-
dich beuonden werden / als hy hem sal opmaec
ken synen arm te betoenen: Dat welcke soe ghy
benoet niet tegen dat kranck mer machtich /
stolt vnde sterck waer en behoeff de op te hef-
fen: dat die onsinnige mensch bestaen derff.
Seet soe verde is die mensch vant leuen vnde
licht / wt die kentenisse Gods vermēt / jae dat
hy hem selffs derff viant werden vnde tegen
hem opwerpen / synen naeme / die hem onuer-
drachelijck teghen is / wt vnde wech te doen /
soe gescreuē is. Hoewel hy (soe hy nz blijnt / le-
uēde doot wār) vermerckē mocht / dat hy hem
seluen niet gemaeckt / macht noch kracht tot hē
seluen wt Gods hant te redden hefft / swyge te
wederstaen moegen. Noorder dat hy (soe daer
geen meerder dan hy waer) dan vry wel onbe-
commert / jn rusten vredelijck leuen mocht / en-
de hem geenen sin / wint off gheest vernaerē /
doen beuen off beroeren solde: want datter ver
schrict eñ beroeringe / vrese off anxt toe brenckt
dat gaet te boeuen: Tis waerachtich. Isser dā

geen ander Godt/ Geest/woort ende leuen behalnen hy/ hoe hefftet dan weder die mensch sulcke krachte Hoe neemtet hem dan soe gants gelangen. Mer eylaes die mensch is Godt synen Schepper niet alleen soe verde ontkent/ mer oick hem seluen: Mach oick niet tot sijns selffs kentenisse koemen/ dan doer die kentenisse Gods: gelijckmen geen duysternisse sonder licht bekennen mach/ quaet sonder goet/ bitter sonder soet weten kan: want dat ene wert doer dat andere/ alst groete wt dat kleine eñ dat kleyne wt dat groete: tschoene wt dat lelijcke ende dat lelijcke wt dat schoene openbaer. Daer her ist dat die HERE alsoe gesproeken heefft: Waer ick niet gekomen soe en solden sy geen sonde hebbē. Want sy (die sonde) jnt licht doer die gerechtichz vermelt eñ opge
Johan. loest wert/soe gescreuē is: Daer toe is de Soene Gods geopenbaert op dat hy de sonde solde oplósen eñ wech nemen. Dan daer jn schint hy die mensch/ den hy alderliefst héfft gheen goet mer niet dan quaet/ alle sonde/doot vnde verdoemenisse toe te brengē/lelijck vnde vuyl/
Esaie. 53. niet schoen te maken: Jo oick selff voer vns daer jnne wettelijck voir getredē/naeder Scrift tuyzen: die alderonghedaenste ende verachste/ jn schult/ lelicheit ende kranckheit geworden/ soe datmen taenschijn van hem gewent hefft: Wat sullen ende moeten wy dan/ die des alles selff schuldich geweest sijn? als die HERE

sulcks

sulcks om ons ende voer ons lydet / duls ende
geleden heffr: Mocht dan yemant dencken off
seggen: Hefft die HERE om ons ende vôr
ons geleden/ waerom moeten wijt dan noch
ontgelden ende besuyren? Antwort. Die HE-
RE hefft/tis waer/ onser an hem getrocken
tot synen beminden als een Man syn Wijff/
een Here synen knecht/ als een Meyster synen
discipel/als een Medecijn sijn patient/als een
verkoper den koper / willen hebbē: die soe bly-
de met hem als hy met haer is. Daermede
wt gesprooken wert dat wy van hem solden
genieten off ontfangen moeten / als een lich-
aem vant hoofft/dat Wijff van haeren Man
doet. Welck niet en mach wtblyuen/ dewile sy
een lichaem/ van hert sin ende moet met hem
is. Gelijck hy dan jnder werlt is/ sullen wy Johan. 4.
oick sijn/schandelijck ende veracht off eerlijck/
kranck off sterck/arm off rijck/sondelijck off ge
rechtelick/leelick off schoen / verheuen off ver-
treden/ droeuich off blyde: als vuylnis wt ge-
neecht off voer dat kostelickst opgenoemen:
Want als hy / sullen wy/ segick / oick moeten
sijn. Moet hy lyden/dulden ende alle onduech
de ouerhoren: Is hy onder die ouertreders
ghetelt/ soe sullen wy oick met hem lyden /dul-
den ende alle dingen ouerkoemen / metten bo-
sen geerne willen gereeckent sijn: Niet alleen
jnden tijt als wy schuldich/ mer oick onschul-
dich sijn: Ende dat mach niet anders sijn off

wtblinen/ soe wy anders dat Lam willen naevolgen ende niet beter dan onse HERE sijn/ siet ten mist v niet. Waer die wijßheit/die waerheit eñ die gerechticheit veracht/ geweigert ende onteert wert/ daer en is oick die wyse/die waerachtige eñ de gerechtige niet angenaem off ontfanckelijck. Waermen tgoet haet/liefftmen die goede niet: verwerpt men dat hoofft/ soe en liefftmē die Leden niet. Exempelum an Heeren eñ Vorstē die den anderen vyant sijn/ hoe die haer viantschap an des andere landen eñ luydē bewysen/hāre ondersaeten verderuē ende dat spreckwoort daer wt voertgebrocht: Dat die soegen omme wroeten haer baggelen ontgeldē moeten/Die seg ick/haeren getruwē Heere ghetruw sijn. Mer vallen sy aff soe sijn sy als hoeren ende bouē/ menedigen/ schelmē ende boesewichten te schelden. Alsoe kentmen wt die versoeckinge welck die rechte wyuen eñ getruwe ondersaeten sijn/ gelijck oick hier jn Gods saecken kenlijck oepenbaer wert/ wie eñ waer sijn volck/kinderen off dat lichaem Christi is: An die getruwicheit ende stantnastichеit machment vermercken: Dat feilt v niet een haer. Ick en spreecke niet van die den name alleē draegen/mer van diet sijn jnder wairheit eñ doer haer bewijs: sommige te voeren/ sommige jnt laetste oepenbaer werden. Ten eersten an haer woort bysonder/ want diet well eens sijn spreecken wtter herten voerden anderen/

Steden by wyuen wt gesproecken.

Veele machtige saeten jnden troon/mer dontuermoedige droech die kroen. Eccleſiaſ.

vrſchonen

verschoenen/belieuen ende behaegen den anderen: Het is gewisse/onmoegelijck dattet wt blijfft nae dat warachtige oordel jnder ewicheit.

Dat. V. Capit.

WJe dan een met die waerheit is/ de gerechticheit liefft/ Gods woort/ Geest eñ leuen anhanckt/ naemelijck/van Godt warachtich geboren is/ sal die logen met sijn herte tegen/ dongerechticheit haetende sijn/ tgoede verkiesen/ dat quaede verwerpen: Niet alleen jn een andere/mer ten voersten jn hem seluen: Daer sal die mensch hem seluen proeuen ende gheuoelen moeten/ off hy den quaeden verdraegen/ goet gedoen kan die hem quaet doet ende lieff hefft die hem haetet: Soe van die mont der waerheit geleert is: Daer an een yegelijck weten sal off hy sijns HEREN viant tegen is off niet/liefft off haetet met vollen haete/ als gescreuen is. Liefft hy hem jn synen vrientlijckē schijn: dat is/neemt hy van hem ieet behaechelijcks tegen synen Heere op/ soe consentiert hy synen wille an hem ende wert eens met hem: wert hy eens met hem/soe wert hy oneens met synen Heere. Gelijck menschelijcker wyse van

pſalm. 39.

Gelijckenisse.

een wijff die een man off heer hefft/ figuerlijck te sprecken is / daer een ander man nae om te trecken / therte met gifften/gaeuen ende alle vruntelijckheit te stelen wt is / met den seluigē soe sy dat van hem ontfanckelijck off behaechelijck vpneemt/eens / met haeren man oneens wert/dat is/ haer seluen scheidet / met haers mans viant verenichtigē daer wt een Hoer eñ ouerspeelster gerecket/ maect sy haer kijnderen
Sapiēt. 3. 4. tot hoeren kijnderē/ēn oeuerspelich zaet/ welck niet diep en wortelen / wt geroyt sullen werdē wt alle heilige gemeenten : ende wt alle goede erbaere vroeme vrouwen gewurpen / van die man rechtelijck doer haer seluen aff gesneden
Hoze. 2. wort. Alsoe sal Godt dat voer sijn volck/Wyff noch kijnt niet achten die hem loechenen / voer geen HERE/man/off vader en holdē. Soch off sy hem aldaer voir anspraecken/ soe noemē ende holden met den monde alst in waerheit/ metter daet des herten soe niet en is/ anders contrary hem gesynt/synen viant te wille sijn/ hoer soe ordelt dat hem seluen / te weten / dat het lichaē te sijn welck onder sijn hoofft geboegen/gehoorsamlijck tot hulpe / dienst ende eere geneicht staet/ ende niet dat sijn hoofft contrarieert off onder een ander staet. Want elck lichaem hefft sijn eigen hoofft ende elck hoofft sijn lichaem/ dat met vocle leden doer junctuyren ende tsaemenuoegingen tot een vergādert is / een beelt des lichaems Christi: Daerom

wiens

wiens wille men doet / dies knecht men is. Wiens herte men belieuet / gunstich oder ontfanckelijck is / daer is men eens mede ende niet datmē contrarieert: Dat is gewisse. Hijrrom sal dat het wijff beuonden / daer voer angenoemen ende geholden werden / die den wille haers HEREN ende den sin Christi doet: welck haer seluen gantz wt / den man Christum jngaet / dat is / een vleisch ende been met hem wert: Ende niet die den naeme / mer die daet draecht / gelijck doer die Coeninginge Vasthi ende Hester wt sproocken wert. Derhaluen ist dat die HERE Jesus ock alsoe gesproocken heefft: Dat is mijn lichaem dat voer v gegeuē wert: Want dat ist datter alle dienst met willige gehoorsaemheit sonder enige tegenheit bewijst: ende nae den sin des HEREN te doen (gelijck die leden des lichaems vant hoofft) gedreuen wert. wie dat vermerckt die verstae dat / want ick sprecke van Christo ende sijn alderhelichste Gemeente / die hem ewich / waerachtich gelouen ende betruwen / jnden Geest stantuastelijck anhangen: eñ sijn stemme jnder waerheit kennen / altoes mede ende niet tegen sijn en sal / all wertse daer wel jn versocht / nochtans salse trou ende oprecht / eens met hem beuonden werden: die als slachtscaepen all den dach gedoot / dat sterueu ons HEREN Jesu Christi jn haer lychaem altijt draegen / met den boosen ghereeckent werden ende hem /

Ick vermulle dat ontbreeckē Christi voer sijn lichaem jn mijn lichaem. Colloss. 1.

Mathei. 19. Luce. 18. Apoca. 5.

hem/dat lam/in die wedergeboorte naevolgē.

Saerom is dat sijn lychaem/ synewyuē/ kinderen/die naerē off leden/die onder hem/eñ niet onder enen anderen off by sich selue alleen beuonden werden. Ende seet dat sijn die als hy inder werlt sijn/Naemelick/verschupt/ geschent/gelastert/ veruolcht ende gelijck vuylnisse wt geuecht/haeren Name als quaet wtgewischt/dälder snootste bönen/metten ouertreders gereeckent sijn. Dese hoopen toe recht inden HERE N ende vertrooſten sich in hären Godt: blyuen oick in sulcken schandelijckē roep sonder murmureren/ soe lange verwachtende bis het hem behaecht: willen/soecken off en begerē oick van niemāt gēn lieffde oder annemige/dienst/ēre/ noch prijs dan voer haerē man/die den voerganck hefft/off diet haer om haers Heren wille bewysen. Want sy hem boeuen haer selnen lieuen: synen naem/prijs ende eere allene soecken/niet hars selffs. Wie hem (Christus ende der synen ene) veracht/lastert off schelt/ die schelt/lastert ende veracht oick haer: want sy treckent haer an boeuen haer selnen. Darom wie sijnder niet en wil/die en wil oick haerder niet: ende contrarie/ dat en mach niet wt blyuen/soe bouen van die wijßheit eñ waerheit gemelt is. Saerom soe die ondersaeten oder die vrouwē haeren Heere niet en willen ontrou/affallich/ende haer/die se besoeckt/ te wille werden/ soe moeten sijt om haers Heren

Lijtsaemheyt der heiligen.

Esaie. 54. Mich. 5. 7 Psal. 44.

Wat ghy den alderminstē doet in mynē name, etc.

Wie wijßheit ende waerheit verwerpt die en neemt den

ren wille (den sy anhangen) ontgelden: ende lyden om synen naeme/ verstaet/ want sy leghen laegen nae haer leuen/ als die de seluige geerne quijt waeren/ moegense niet luchten noch goet daer van hooren/ stryden ende twisten tegen haer als weder enen viant: niet haers persons halven jn haet hebbende/ mer dat hoofft/ dat ewige Woort der waerheit ende licht der wijßheit jn haer/ dat haer alle wegen tegen is off veroitmoedigen wil. Wolden sy dat mede affgaen ende haeten/ soe solden sy goede vrunden werdē. Alsoe wert all hier dan wt die proeue ende versoeckinge het lichaem Chrysti waerachtich vermerckt ende gesеen/ wat dat wijff op off an haer neemt als sy den man vermaechelt off vertrout wert/ een stadt oder leger haeren hēre huldt endē sweert: wāt euen als hy moeten sy. Wert hy groet eñ heerlijck geholden/ soe genieten sy des seluigen gelijck. Wert hy versmaet/ veracht ende wtgeworpen/ soe draecht sy het seluige met hem gelijck jn enen wesen. wil sy anders soe en mach sy sijn wijff oder lychaem niet sijn.

wysen ende de waerachtigen niet an. Math. 10. Johan. 16.

Wat ghy den alderminsten doet jn mynē naem dat doet dy my.

Dat. VI. Capit.

MVt ist kenlijck dat wy die Jesum Christum willen andoen eñ voer een hoofft annemen/ Naemelijck/ die jn hem willen

len gedoopt sijn/jn synen doot moetē gedoopt
sijn/ dat is met hem lyden eñ sterue jnt vleysch
der sonden/ die anders sijn heerlicheit genietē
willen: soe dan rijckelijck gescreuen/ oick die
naetnyrlijcke redenen anwysende sijn. Soe
hem dan iemant jn synen cruce (welck hy om
ons anneemt) schaemt/ weigert/jn sijn verach
tinge der schanden niet en wil/ sal hem jn sijn
heerlijchet niet verkrygen oder sijn glorie niet
genieten. Soch off schoen yemant enige schan
de ende laster vanden ongelouigen tegenspre-
eckens toekoemt off om synen name te lyden
hadde/soe en sal het den seluighē niet tot schan
Roma.6.8 de ende oneere off tot vermideringe jnt rijcke/
sonder tot meerder glorie ende benedydinge
staen. Want daer by/ jn off doer wert niet
verlooren/ dan alleen dat sondelijcke/hoeuaer-
dige/ eergierige vleisch vertreden/ die mensch
des Suuels by vermindert ende niet die geloe
uige/getruwe mensch: wiens vromicheit oder
verwinninge daer jnne verschint: van hem
wysende die innerlijcke schande voer Godt/
verre van een godtloos wesen verscheiden te
sijn/ betoenende wel voer Godt met Christo
een waerachtich dienar jnder kracht Gods toe
sijn/doer waepenen der rechter ende slincker
hant/doer prijs ende smaet/doer quaet ende
goet gerichte: gelijck verleiders nochtās waer
2.Corin.6. achtich: als die onbekanden nochtans bekēt:
als die steruen ende euen wel leuen: als die ge-
straffte

strafft worden/doch niet gedoot: als die truri-
gen/mer altijt vroelijck: als die arm/nochtans
veele rijckmaeckende: als die niet en hebben/ Esaie.27.
ende alle dingen besitten.

Ouerst wil yemant doer eenen anderen
wech in/dan den rechten/naemelijck/den ge-
cruysten Jesum/dat is/doer Twoort des Krui-
ces/des lydens ende steruens (welcke voer dat
leuen ende blijtschap leggen ende wy selff ge-
maect hebben) die knecht beter dan sijn Heere
dat wijff voir den man gaen/die salt verre mis-
sen/jae een dieff ende moorder genoemt wer-
den: Is oick die rechte knecht/dat wijff ende
lichaem Christi niet/welcke anders doen off
beter dan sijn hoofft ende heere sijn wil/swyge
die sijns heerē viant beruntschapt oder liefft.
Want wy dan int woort/doort woort ēn vleisch
ende been van synen vleische ende bene/eens
sins met hem worden sijn/soe sullen ende moe-
ten wy ghelijck onse lijffelijcke figuerlijcke cor-
poren oder leden daer van getuych geuen hem
enichlijcken sonder wederdencken tot dienst/
vlyegende bereyt tot synē wylle staen/jae oick
wel moeten/angeseen dattet lichaem oder die
leden niet sonder thoofft en sijn/geen ooch off
kenteniſſe/wijßheit noch verstant te regieren
hebben/mer alleen het hooff.: onder welcke sy
naeder ordeninge Gods met lust moeten bui-
gen/tot een glorie haerder eygender saelicheit:
welck sy daer van ontfangen. Verlaetē sy haer

Dat lychaem geuet jn sijn onderdanicheit ende wislighe gehoorsaemheit getuych van sijn hoofft.

hoofft off dattet haer aff genoemen wert / soe verlaeten sy haer wijßheit/kenteniſſe ende verstant/ ende vallen jnden hant haers vyants.

Jst dat wy ons dan tot yeet van Gods genaeden/ wat te sijn beuijnden / soe hebben wijth niet wt ons off van ons selues/mer van den/ der ons gemaect hefft doer hem selues. Welcker alleen die pijn daer toe doet/alle lyden ende verdriet/ moeyte ende arbeit wtuoert/ op dat hy ons jn hem ende doer hem beholden/ saelich ende Godt synen hemelschen Vaeder gheuoechelijck maecken mocht: Saer wy niet meer toe te doen en hebben dan te amenden/ off siat met Maria die moeder Jesu daer oesner te seggen/als die metten verstande niet anders willen dan haeren HERE/ die regierder Godt / het hoofft ende Scepper ouer all/ Jn vnde vanden welcken haer alle Leuen/ licht/ wijßheit/ kenteniſſe / voersichticheit ende verstant / kracht vnde macht toekoempt/ ende niet van hem selnen. Want dan dit doer die goetheit jn den dach Christi vermerckt wordt/soe ist tijt dat sich die mensch tot synen Scepper Godt/ een HERE ende Coninck der werlt (den welcken hy nae die voer seyde reden aff geuallen/ als een doode ontroe-
Genes.42. emt is) met gantzer herten bekeert / tot synen
Deute.33. voeten/ gelijck jongeren koemen ende van sy-
Esaie. 2. nen woorden nemen/ soe te geschieden geschre-
Miche.4. uen is.

Seet

Seet soe hoordijt dat wy daer niet met allen toe en doen / naemelijck/tot onser schepsele oder mackssele/dat die HERE alleen beschict ende niet wy/ soe gescreuē is/ swyge macht by ons seluen tot Gods saelicheyt te hebbē/ Mer dat wijt jnnemen oder ontfangen is wt genaden jn Christo doer Christum gegeuen/soe dat sonder beroemen sijn moet. Uuerst tquaet dat wy tegen ons opden halse gelaeden / die wech die wy doorlijck ende verkeert jngegaen sijn/ moeten wy/ tis waer/jnt affleggen besuyren: mer niet dat goede dat ons wt genaeden/niet wt verdienst gegeuen wort. Ende off wy dan jn ons seluen sulcken tegenheit ende booßheit vinden/die ons dat goede jn te nemen belettē/ eñ niet toelaeten wil/ moeten wy dat niet ons eigen quaetheit wyten ende viantschap daer tegen annemen/ om met kracht ende gewelt dat seluige (welcke ons totten leuen / vruechde eñ vrede jnder ewicheit dienet) te veroueren? jae gewisse sal dat alsoe goets moets willichlijck gescheiden/ die anders van die Bruyt/een lith ant lychaem Christi sijn wil/tgoede datter begoediget verkiesende / ende tquaede datter quaedet verwerpende js. Pſalm. Pſalm. 20.

Dat. VII. Capit.

Deuteron. Esdre. Esaie. 7. Eccles. 15.

DAn seet tot dieſe verkieſinge hefft nie mant macht/kentenisſe noch verſtant gehat/ voerden opganck wt den hoogen/ Gods hertelijcke barmhertigheit ende onendelijcke Lieffde eerſt te voeren verſchenen/ dat ewige goede Woort des Vaeders andē dach koemen/ ende dat verſtant des Geeſtes die herten doerluchtende is/ vermits die gantze werlt jn duiſternisſe/ ende die daer jn wōnen alle blijnt ſonder licht ſijn/ geen kentenisſe van goet oder quaet/ van licht eñ duiſternisſe/van waerheit oder loogen hebben/hōwel hy van hem ſelven niet dan qnaet/ liegen ende bedregen kan/ ſoe duncktes hem nochtās niet/ten ſy/ dattet een wterlijck werck oder woort ſy dat ſoe genoemt wert ende hem wterlijck bekent is. Dan dat hefft weinich anſeens byden HERE/ die beide goet ende quaet/ licht ende duiſternisſe/ waerheit ende loegen wel anders doer hem ſelven oepenbaeren/ te ſeen ende jn ſmenſchen jnderſte herte tonderuijnden geuen ſal dan wel nae die letter geſmeent is: Want ſijn woort dat hy voer waerheit holt louter loegen is: ende dat hy loegen ſeit/ is waerachtich: dat hy goet noemt is enckel quaet eñ quaet ſecht trechte goet. Soe gātz is hy verkert/ dat leuen ende verſtant Gods vreemt gewordē/dat hy van ſich ſelue̅ iz dan liegen eñ bedriegen kan. Dat weinich verſtāmits haer eigenwijſheit/ ſelff goetduncken eñ doelende

Dje menſch kan oder mach van ſich ſelue̅ niet dan legen ende bedregē.

Wee hem diet quaet goet eñ tgoet quaet noemen. Esaie. 5.

doelende misuerstant / jn welcken sy versteruē moeten die niet anderwerff herboeren / wth vleisch jn Geest verandert oder vernieuwt en wort: Doer welcker leuen ende licht men tot ten gesichte der onderuindinge van sulcke blijntheiden komt / daer die HERE wt genaeden doer sulcker maenieren (een wond erlijck werck) tot loeue sijnder heerlicheit selff toe helpet / op dat sy / seg jck / solden werden die sy voer hem sijn / naemelijck / gebreeckelick / blijnt / stom / lam / kroepel / doeff / behofftich eñ arm. Want op den seluigen lourt hy ende den js hy alleen gesondē. Soch kan off mach hy se niet eer gehelpē off zaelich maecken / voer sy eerst verdoemt ende onsaelich sijn met genoe= len. Soe sy dat niet en wisten / kenden off ge= uoelden / soe mochten sy oick geen hulpe sijn= der saelicheit genoelen. Want dat ene wt dat andere bekent wert: Seetet jn / Tsal sich alsoe ewich waer beuijnden.

Die Here kan niemant leuē dich oder wat gemaken dan die doot ende eerst niet is.

Daer her kompt dat die HERE ge= sprocken hefft: Waerdy blijnt / soe soldy geen sonden hebben: Dan nu segdy / wy seen / daer= om blijfft v sonde. Vnde seet toe dessen oirdele off onderscheidinge js die HERE Jesus jn der werlt gekoemen / op dat die geene die niet en seen seende / ende die seen blijnt werden: dat js / dat sy ten eersten doer hem jn hem sol= den werden / dat sy sonder hem niet en sijn by haer seluen: te weten / blijnt / eñ sijn dat sy niet

ensijn

en sijn voer Godt/ Naemelick/ seende/ datmē alles doer tgesichte Gods ontwaer wert/ dat wy heel blijnt ende arm van Geest/ onuerstan dich by ons seluen sijn: Anden welcken eerst Gods ontffermhertigheit opgewect/ sijn lieffde/ gunst ende genaede mach ter beteringe enē jnganck hebben: anders nimmermeer.

Seet dese woorden daer ouer ontsondicht ende saelich genoemt die arm van Geest oder blijnt sijn: Niet diet wel metten monde belyde sonder metter herten wten verstande nae der waerheit bekennen: dat welcke sonder tlicht der wijßheit te doen onmogelijck js. Want anders sich wel veel blijnt bekennen/ arm van Geest duncken oder beromē duruen/ mer niet recht/ sonder gesichte met onuerstant: hoewel heth luydende woort jn sich seluen (dat van die mont der waerheit schrifftelijck geleert/ wel letterlijck nae gesproocken wert) waer js/ mer dat van menschen mont ende herten voertkompt/ niet: want dat is louter neen ende geen jae: te weten/ loegenachtich/ vol bedrochs/ dewyle niemant wter waerheit spreecken/ jn sijn woort kan waerachtich betuycht werden/ dan doerden Heiligen Geest der waerheit/ die geen vleisch ontfangen noch die werlt gesceen en mach: hoe mocht sich dan jemant sulcken volkoemen Woort an hem trecken/ blijnt off arm van geest duncken/ anders dan die wt die ewige wairheit herboren sijn/ ende die eenige

Wy spreecken dat wy weten ende genuygen etc. Johan 3.

rijcke

rijckelijcke Gheest Christi / die hooge heilige
kenteniſſe Gods hebben: welck die mensch do-
er hem seluen alle verklaringe met genoelen
(hem seluen te bekennē) geuen moet: mer dat
eerst doer voele versoeckens ende proeuens tot
ter onderuijndinge toelaet / alsoe dat (jn dien
jemant sulcks jn allen niet beiegent/ beproefft
ende ondersocht en is) hem dan niemant berō- Psalm. 118.
men oder laeten duncken mach dat hy recht en- Roma. 3.
de waerachtich ende niet loegenachtich ende
bedriechelijck jn sijn eigē woort is. Tmach oick
niet anders sijn /naedien hy (die aff geuallen
sondelijcke olde mensch) selue een loegenaer eñ
bedrieger is/soe kan sijn woort/dat hy wt hem
seluen voert brenct/ niet anders gesijn dan hy
selffs en is: want soe die man is sijn woort eñ
kracht. Eñ soe sijn woort off kracht is/soe is hy
euen tselffde gelijck dat hy spreckt wārachtich
oder loegenachtich nae sijn geboorte wt die lō-
gen off wter waerhz/wt vleisch off gheest is. Die mensch
Niet dat hy mach nae sijn woort geholdē sijn/ mach niet wt
dat hy wt enen anderen ende niet van sich sel- eens anders
uen voort brect/ Neen/anders wār die Sūuel woort goet
oick waerachtich/ wanneer hy nae luyden des noch quaet ge
woorts anseen solde hebben/ dat hy oick leeren holdē syn/dan
ende wel voirt spreecken kan met alle menschē/ moet wt dat
die hoedaenich sy sijn/die Schrifft (Gods van hem seluē
woort genoemet) letterlijck gebruycken/lijcke- komt gheor-
wel te beter of temērder dār doer nz en sijn. Eñ delt sijn.
wat waer my dat off een ander spreecken/ hoorē Totē ongod-
lijcken spreet
Godt waerom
neēt ghy myn
woort jn uwē
mont.

E ende

Psalm. 50. Vierē. 23.

ende wel seen / proeuen / smaecken / tasten ende gevoelen kan / vermach icks daer mede oick wel? Off dat een ander weet / heefft ende kan / hebbe off weet ick daerom oick? Staet mynen roem jn eenen anderen alsoe? soe mach ick jnt goede een ander antrecken. Eñ mach ick eens anders duecht off goet antrecken / soe mach my oick een ander jnt quaede antrecken ende hem gelijck scheldē. Alsō hefft een yegelijck opt woort te mercken ende te seen wat eick spreeckt / want soe dat nv en is off en geschiet (nae twoort wtgaet) soe en kent die mensch hem off sijn woort selffs niet. Jst dat hy hem selffs niet en kent / soe en kent hy geen loegenaer: kent hy geen loegenaer / soe kent hy voele min die loegen: kent hy die loogen niet / hoe mocht hy die waerheit kennen? kent hy gheen waerheit / soe is hy sonder Godt / heel ydel ende en kent oick die waerachtige niet. Jnden welcken wy jn deen oder dander sullen off moeten bevonden werdē / vermitz die nu jn die mensch sijn stadt / woeninge / wille ende werck tot goet off quaet hefft.

Dit komt alles daer doer / dat wy an Godes ewich leuende Woort ende waerheit geen lust off behaellen / te veel genoechten jn ydelheit ende an ons seluen / off gesichte tot menschen hebben: Derhalven blijfft die mensch blijnt / ydel ende verdoemt / al dunctes hem niet / voll betoeueringe der loegenachticheit dat hy tot

sijns

sijns selffs kenteniſſe niet gekoemen / sijn eigē geest weten kan. Wantmen jmmer niet sonder licht seen / die menſche sonder Godt bekennen mach / jae dat moet een yder belyden: datmen tquaede niet sonder tgoede / die loegen sonder die waerheit / geestelijck arm sonder vleiſchelijck rijck te sijn weten / swige hebben kan: Tis gewiſſelijck waer.

Dat. VIII. Capit.

SOe dan jemant van v rijckheit des Gheestes liefft / off alst schijnt dat operſte goet begeerich sijt (dat ick oick wel wilde dattet waer weer) soe en suldy daer niet volkoemelijck toe koemen / tensy dat ghy eerst v verderffeniſſe oder quaetheit kent / arm van Geest / dat is / rijck met smerte jnt vleiſch sijt. Want dat ist dat die HERE Jesus alsoe derhalven gesprooken hefft: Saelich sijn die geestelijck arm sijn / want dat rijcke der hemelen hoort haer toe. Euen gelijck die medecijn off gesontmaecker den siecken off den ongesonden / tgesichte den blinden ende dien spiſe den hongerigen doet. Mer doch wat arm van Gheest te sijn al is / staet ons dat oordel met verlangē daer aff wel te weten / op dat sich niemant onwetende meer daer jn en verloepe /

loepe nz en duncken te sijn dat hy noch niet en is/ ende onwaert is/ verstaet.

Onwaert is/ dat is/ soemē niet waerachtich arm van Geest is/ en komt hem tijde Gods noch niet toe.

Soe hoort ende verstaet: die geestelijck arm is/die is jnwendich/Godtlijck/niet menschelijck arm/Namelijck/jn Godt arm/dat is/ onsaelich/ sonder thoochste goet/ sonder enich leuen ende licht/ sonder wijßheit/kenteniſſe eñ verstant: sonder geloue/ hoepe ende lieffde: sonder waere oetmoedicheit/ sachtmodicheit ende lanckmoedicheit: sonder barmhertigheit/ eenuuldicheit ende geduldicheit: sonder Godts waerheit/ heilicheit ende gerechticheit: summa/ sonder enich vermögen der duecht vandē heiligen hemel. Wie sich dan alsoe beuijnt/ mach die sich dan niet wel arm duncken ende bedrofft sijn: onnoselijck ouer sulcken verlies toeseen: byſonder als hy wort merckende dat hem de duuel besit eñ jnhefft. Want wie Godt waerachtich arm is/die is den Duuel rijck/ vol loegens ende bedrochs/ voll diepheit des Duuels/ dat is/voll alles quaets/ vull schalckheits/ doots ende duisterniſſen. Js die seluige welck sulckes waerachtich genoelt niet elendich daer an: Siettet jn/ hem vijndende voll doots ende dusterniſſe te sijn/ hoe: die is dan wel voll smerten ende jaemers/vermits blijntheit/ sotheit ende onmondicheit/ want hy en seet ouer hem seluen niet dan leet ende droeffheit off en smäckt niet dan pijn ende lyden int gene daer hy nochtans jn geluſt ende geleefft/

Geestelick arm.

eer

eer wel mede te vreden geweſt is: tot dat hy
tſchaedelijcke bedroch vermerct / ſijn ſcaede int
licht der wijßheit geſeen heefft. Deſe is te rech-
te arm van Geeſt / niet diet alleen metten mon
de ſecht / mer genoelt ende ſiet. Hoe hem dan
nae ſulcken dach / verſtaet / tſeluige voerige le-
uen ende luſt meer opkompt / hoe hem meer
doots ende onluſtes begrijpt / ende dat hefft eē
niet geern / Naemelijck / het ſterue. Daerom
hoe hem die Geeſt der hoeuaerdien / des gieric
heits ende nydicheits / den geeſt des haets eñ
toornicheits meer opdoet / hoe hy tot meerder
ſchande ende ſmaetheit komt: Hoe hem den
geeſt der gulſicheit off ouertallicheit / onkuiſhz
ende hoerderien meer an wil / hoe hy hem meer
in ſcaemte ende vertredinghe ſet. Ende ſeet /
hoe hem dē geeſt der welluſtē / der ſchalckhz eñ
archeit / den geeſt des haeſticheits / hertheits /
eñ onbarmhertigheits / den geeſt der curioeſ-
heit / der ydelheit ende lichtuaerdicheit / den
geeſt der menſchelijcker vreſen / des ongeloofs /
wanhoops ende lieffden des vleiſches: ſum-
ma / den geeſt der onuerduldicheit ende alder
ongerechticheit meer tentieren ende ſeen laetē /
hoe hy meerder verdoemeniſſe ende pyne der
hellen proeuen eñ ouerkoemen moet: dat ſeg
ick v als een woort des HEREN. Seet dat
iſt geſelſchap off die leden des oldē menſches
daer wy met omme gegaen hebben / die ons na
alſoe wtſtrijcken / ende haer beloeninge met

ſmerten

smerten jn pynen toebrengen. Dan nu mocht jemant vraegen off seggen: Sal die mensch tot sulcken armoede des Geestes koemen/ soe en sal hy niet beholden eñ als niet sijn. Antwoort: Niet moeten wy eerst sijn/ sullen wy wat moegen werden: Want dat is dat Godt roept/ Niet dat wat/ mer dat nz is: want van nz moet hy all dinck maeckē/ gelijck sijn werck
Roma. 4. Genes. 1. panden beginne ende alle meisters aert in haer kunst wtwijst. Vraege: Als hy dan all niet wesende/ alle dingen quijt is/ tgelooff/ die liefde ende die hoepe off betruwen niet en seet/ mer wel contrary gevoelt/ waer sal hy dan jn moegen bestaen? Antwoort: Jn sijn gelooff eñ betruwen sal hy leuen ende vastigheit vinden moeten/ daer hy sich doer Gods woort toe begheuen/ doer een hertelijcke wille ende volkomen verlangen toekoemen moet: doer welcken hy hem hefft gants arm te sijn wijs läten maecken/ niet meer te holdē off jeet te duncken vā hem seluen (ende dat met een gesichte ende onderuinginge der waerheit) dan hy van hem seluen buyten Christum Jesum jnden olden Adam is. Ende dat is jmmer opt geloeue gantz wt ende te niet gaen/ jae tot die doot jnder hellen toe koemen: Daer die HERE selff toe leit ende helpt. Daerom dat doende verwacht hy Gods toesegginge/ welcke hy soe verde gelooff ende betruwen gegeuen hefft/ verstaet. Mer op dat sijn gelooff ende betrouwē blijckē

ende

ende volkomen ſolde werden (daer hy in ende wt/jae doer moet opſtaen) ſoe neemt Godt hem ſelven van hem wech/ ende laet hem tonsgelote ende wantrouwe off miſhope toe koesmen/die hem beſtryden/van ſijn gelooff ende betrouwen ontraeden ende trecken willen/die hem voer oogē jnt geſichte kōmen/haer kracht bewiſen moſten/ſolde hy tegen den hoop jndē hōp louter eñ opzecht gelouich/eens met Godt in ſynen Chriſtum moegen betuicht werden: Dat welck oock niet en mochte onderſocht werden/voer hem tghelooff Gods kracht ende truwe wten oogen ging: want anders mocht hy nz gelouich noch betruwende genoemt ſijn dan wtter daet ende waerheit/dat hy niet ongeloouich ende wantruwende ſijn en wil/mer gelouich betruwende den mont der ewiger waerheit tegē den hoop/ſeg ick/jn den hoop. Alſoe en blijfft hy hem off beholt hy niet/dan die begeerte/die wert hem (arm ende niet weſende) niet aff genomen. Want die naetuyre des ſelvigen weſens aart brenckt die begeerte toe/mach daer oick niet wtbliuen: tſal ſich ſoe beuijnden: Te weten: Waermen waerachtich arm is/enen armen moot pzoefft ende ſmaect/daer ſal die begeerte der rijckheit moeten ſijn/euen ſoe well als een blijnde tgeſichte/een gepijndē gevangene beſwaerde die verlichtinge ende verloſſinge begeert.

Daerom ſtaet niet licht te ſeggen: blint

off arm

off arm van gheest te sijn: hoewel het ygelijck
ouer hem seluen wel letterlijck belyden eñ segg-
gen sal/ dat jnden mensche niet goets en woe-
net/ gelijck alst en doet/ mer daerommie en seet
hy met seendē ogen tquaet daer hy jnsiect nz:
Want soe hy dat saege most hem sulcken gru-
wel ende lyden angaen. Als Godt den mensch
daer jnne doer hem selüen versoeckt/ sal hüt
weten hoe blijnt/ loegenachtich ende arm hy
dan van Geest/ Godt off sijn nätuyre ontures-
emt ende vanden Duuel vul is: Welcken hy
nu niet en seet/ al hoort hüt schoen seggen/ om
dat hy blijnt ende doot van Geest is/ jn duister
nisse wändelt/ soe bekent off en verstaet hüth
niet. Wie ouerst jn duysternisse wandelt/ geen
licht en beschint/ die/ off hy all schoen oogen
hadde/ en seet daerom nz: noch oick jnsgelijcks
die geen oogen hebben/ als die ontydige ghe-
boorten/ ende tlicht wel beschint/ soe en seen sy
daerom des te meer niet: soe ouer all an den
blijnden wyder te beschouwen is. Daer wt
ist oepenbaer dat die duyster nisse hem seluen
niet en mach te seen geuen/ als wel het licht/
dat alle wat jn duisternisse verborgen is oepē
baert/ lichten ende schynen doet. Daerom sal
Godt (een ewich licht ende leuen/ dat opperste
onnerganckelijcke goet) onuerhindert sich sel-
uen doer hem seluen herwoert anden dach tot
een ordel ende onderscheit alle dinck te seen ge-
uen/ Waer doer het quaet bekent/ die mensch
als jn

als jn een spiegel seende sijns selffs verderffe-
nisse beschouwen mocht/ veroorsaeckt te wer-
den van hem seluen te mishoepen/ een walgin
ge ende gruwel te krygen: gelijck hy gewisse-
lijck sal ende moet jnder waerheit/ alleen dat
hy dan niet sonder vertrooster te lange vertoe-
uende beuonden werde.

Dat IX. Cap.

HIer tō most Godt eerst wt genaeden
een Ooge te seen geuē/ soldement koe
men te weten/ Naemelijck/ een ander
geboorte wt Geest eñ waerheit doert
Woort/ des gelooffs kracht/ voertbrengē/ die
EMANVEL genoemt ys: Doer wiens
oogen wy alle dat gruwelijcke dootlijcke quaet
ende hoochste ewige goet jnt licht vermerckē/
onderscheiden ende metten verstande dat een
verkiesen/ tander verwerpen mochten. Gelijck
ghy dan weet dat sulckes oick niet eer gesijn
en kan/ Naemelijck/ tgoede te konnē verkiesen
eñ tquaede toe verwerpen/ voer heth beide wt
den anderē/ gelijck heth ewich by Godt is/ dē
Mensche des gelooffs geopenbaert eñ te seen
gegeuen wert doer sulckerley oogen. Daerom
laet v niet verwonderen/ nu suldijt metten oo-
gen seen dat die mont des HEREN oeuer
dese geboirte gesprocken hefft * metten welckē

* Mettē welcken dat is met welcker geborte Godt met ons is.

Godt met ons is. Mer waer dese geboirte/ dat kint EMANVEL niet komt/ daer blijfft alle blijntheit / dwalinge ende duisternisse: eñ Godt is daer niet mede: men sal off en mach den seluigē oick niet helpen noch sal vant quaet niet moegen verlost werden. Ouerst waer die geboorte jnder waerheit geschiet / sal eer dat kint tgoet leert verkiesen ende tquaet verwerpē/ tlant daer ghy voer vreest van sijn twe Connigen (die twee geestelijcke slangen Behemot ende Leuyathan genoemt) verlaeten sijn/ die welcke haer wille eñ werckinge met kracht ende verschrickinge moegentlijcken jn / onder eñ ouer den Mensch op eerden herschende van den beginne gehadt hebben.

Gheboorte des Geests

Derhaluen hefft die HERE alsoe gesprocken: Wie my wil naeuolgen die versaecke eerst hem seluen/ Naemelick/ gae hem seluē wt ende laete Vaeder/ moeder / suster / bröder huys eñ hof goet eñ bloet wyff eñ kijnt/ jå håte sijn eigen leuen / eñ neme sijn cruce op/ dat is/ sijn lyden / steruen ende deruen an / volge my soe daegelijcks nae. Want die des niet en doet mach sijn leere niet begrypen off sijn woort niet verstaen/ dat is / sijn discipel off jonger niet sijn: op den welcken die wet des HEREN verzegelt / dat Rijcke bescheiden wert : alleen die te vraegene van doode oder leuende dingē soe jemant dat morgenlicht des ewigen dachs waerachtich seen/ Gods woort / sin ende wille ont-

Wie my naeuolcht jn die wedergeborte Mathei. 19.

Jesaie. 8.

le ontfangen will: Want tis onmoegelijck/ vã
niemãt anders seeckerlijck om weten: want mẽ
doet gheenen nieuwen wijn jn olde vaeten
ende set geen nieuwe laecken op een olt kleet/
Neen/ t wolde niet doegen: Al veloren arbeit
sijn te sprecken daer geen hoorders: gesont te
willen maecken die niet sieck en sijn. Daerom
moet eerst die duysternisse ende alle quaet voer
dat licht ende goet wech gaen/ welcke sich eerst
voergeuen ende angenoemen sijn moet/ salt
op der selffder plaetse rusten/ lichten off schynẽ
moegen: want waer dat ene staet mach dat an
dere nz koemen voert eerste wech gaet: soe goet
te gelouen/ met handen te tasten is/ dat een
mensch/ swige een kynt voll onuerstants/ wer
stant onnutte/ een vleschelijck mensch den Ge=
est heel vreemt is. Doch ist van Paulo geschr:e
uen dat een eigensinlijck oder nãturelijck mens
sche niet van Gods Geest en verstaet off be=
grijpt/ om dattet gestelijcker wyse moet geor=
delt off geuattet sijn/ soe duncket hem een sot=
heit/ machs niet bekennẽ. Mer die geestelijck
is ordelt all dinck. Want dat waer is/ soe moe
ten sy dan oick eerst vanden Geest geleert/ an=
dermael geboozen sijn/ oogen ende ooren/ alle
Godtlijcke sinnen ende verstant daer van ont=
fangen hebben/ die geestelijcke dingen sullen
moegen oordelen: Jst niet waer? sã niet allene
geestelijcke leuende/ mer oick eerdische doode
dingẽ. Want soe een voegel des hemels macht

tot boeuen eñ onder te vliegen hefft / soe hefft dese jnwendige nieuwe mensch / Gods gesalfde / macht oeuer alle vleisch jnden hemel ende op der eerden : gesegent boeuen jnden hemel tot onder jn die diepte an borst ende buyck / ouertreffende die zegeninge der bergē Jacobs: die wile sijn lant jnder benedydinge des HERē leyt / verstreckt ende reict sijn vermoegē all totter begeerlickheiden der ewiger hoeuelē.

Nu en kan een mensch niet andermael herboeren werden / hy en most eerst een geboorte hebben / ende die wederom als quaet wt eñ affgaen / Naemelijck / die vleischelijcke geboorte: Niet die wterlijcke lijfflijcke leden die men sicht mer die mensche der boser sinnen eñ des verkeerden vleischelijcken verstandes / die wtē vleische (Gods tegenheit) viandelijck voert gekoemen is: Want wat wt vleisch geboeren is / dat is vleisch / ende vleischelijck gesint : wat oeuerst jvanden Geest geboeren woert / dat is Geest ende geestelijck gesint / weder den anderen strydende. Waer dan jmmer klaer wt vermerct woert / dat die geboerte des Geestes daer eerst kōmen oder sijn moet / eer desen haet ende strijt (die doer gedeeltheit opstaet) gescheidē mach. Voerder kan odermach sulcken geboerte des Geestes oick niet toekoemen / ten sy dat men die eerste verlaeten / afgaen ende haeten wil / soe boeuen vermelt is. Want waer dat bōse gesayt is mach tgoede niet toekoemen / voer

dat

dat quaede wech gae/ ende die plaetse daer dat quaede gesaeyt is ommegekeert werde/dat is/ ten sy dat die mensch versterne jnwendich/ soe mach het goede niet jnhem koemen.

Dat X. Capit

ALSOE moet dat boose saet /oder scalcke loegenachtige woort verstornen/ ende dat herte/ daer het selffde vanden beginne ingesayt is / veranderen/ eer dãr het goede woort /dat onuergenckelycke zaet /een ander mensch plaetse totter ontffanginge gehebben kan. Dan euen sõ veele dat eene affneemt ende wechgaet/ neemt dat andere toe/dat is / soe veele gelooffs / lichtes ende leuens des Geestes alsinen beminnende ontffanckt/ soe veele ongelooffs / duysternisse ende doots jnt vleisch wert men quijt: tis wãrachtich. Dan sulckẽ geboorte des Geestes geschieht jnt Woort der kracht doert alderheilychste gelooff dat alleinskens toe neemt / eñ daerom van niemant/ dan die jn die vrese des Hẽren met die eenuoldige oitmoedige geduldyge Geest jn gehorsaemheit der waerheit tgelooff rydderlijck õuerkoemen / ontffangen ende bewaert wert. Want dat seer vant ongeloeue eñ menschelijcke vrese/ van die scalckheit/ hõnãrdicheit ende onuerduldicheit / die binnen jndẽ

mensch is / wederstaen woort/ Alsoe dat tot daer niemant eindelijck met volstandicheit en komt / dan die de wijsheit lieuen / tverstant beminnen ende daer met gewelt sijn willen/ tbeste deel verkoeren hebben/een leer kijndeken geerne gelijck / der werlt sot ende niet sijn / jae niet allene jn eens anders Ooge / dan oick jn haers selffs: daer die proeuinge ende tgenoe: len recht jn bestaet / ende wy eerst doer waer: dich gemaeckt werden jn sulcke kleine verach: te daegen/ trijcke Gods te besitten eñ sijn ver: borgenheit te bekennen.

Wie dat rijcke Gods niet an en neempt als een kijnt/ verstaet/ en sal daer niet jn/ noch dat rijcke jn hem koemen/ dat is/ wat niet wt vleisch jn Geest verandert/ Naemelijck vandē Geest geboorē is/ mach trijcke Gods nz seen: want hy geen oogen/ lenen noch gesichte daer toe en hefft/ Neen/ niet meer dan een hont tot dat rijcke deser werlt doet / om dat die Geest des hemmelschen menschen jn hem niet en is. Alsoe is die seluige gantz onnut tottē woo:dē Gods/ een jonger Christi te sijn. Die mensch moet eerst/ soe voersecht is / hem seluen/ met alle dat hem liefft ende anhangt / wtgaen/ iae haeten/ beschamen ende laeten/ Christo verwil ligen ende truwelijck met gantscher herten an: hangen / alle sinnen van dat verganckelijcke ydele gesichte / tot dat onuergäckelijcke wesen Gods keeren: welcke hy hem jnt woort Christi

anbiet

anbiet ende toebrenckt. Anders buiten dat ſon
de hy jnder ewicheit niet geweten wat van
Godt off jn Godt is/dan doer die enige Geeſt Corinthi. 2.
Gods/ die hem ſeluen nae ſynen wille jnt Sapient. 9.
Woort der ewiger waerheit den gelouigen oe-
penbaerende ende voergeuēde is tot loene der
maieſteten Gods ewich jnden hemel.

Hier wt wert dat woort Jeſu waerach-
tich beuonden/dat niemant den Soon en kent Mathe. 11.
dan alleen die Vaeder/ Ende dat niemant den
Vader en kent dan alleen den Soon ende diet
die Soene wil oepenbaeren: Te weten/ nie-
mant dan die kleyne eñ oetmo edige/ die arm
van Geeſt/ klein van geſichte/ neder van her-
ten/ den kinderkens gelijck ſijn: Want dien be-
hoort dat Ricke Gods/naedien ſy eenuuldich/
wel toe ſeggen/ te buygen / te beleyden ende te
leeren ſijn/dat die dubbeldē van hertē/ de ſcal
ke niet gedoen en konnen. Dies niet te mun/ſoe
verde (naemelijck tot den Soon die vry maket)
komptmen ſoe ten eerſten niet/ voer ſy vanden
Vader(die de roede ende ſtraffinge oeffent off
beſiget/ eerſt beſwaert/ benaut ende belaſt ma
ect) getroickē/ daer toe waerdelijck opgebracht
blint ende arm van Geeſt/ tot alle gebreck eñ
ſchult koemen ſijn / jae moeten ſoe haer ſolde
moegē gegeuen/ tontbrecken veruult/ quijt ge-
ſchulden konnen werden. Want ſoe yemant ſol
de moegen ontlaſt off verlicht eñ vry gemact
werden/ ſoe moſt hy jmmer eerſt belaſt off be-
ſwaert/

swaert / in onvryheit off gebonden sijn: Ist niet recht? Niet / seg ick / in onweetenheit sonder gevoelen / Neen / dat en waer geen beswaeringe: Ende wie geen beswaeringe en gevoelt hoe waert moegelijck dat hy verlichtinge solde verkrygen konnen? Daerom komptmen doer den Hemelschē Vaeder in gerechte wettelijcke schult ende wort met sonde beswaert ende ouerlaeden / kranck / arm ende ellendich / eermen de blyde bootschap des Euangelions / die hulpe ende troost des Soons weerdich is.

Dat. XI. Capit.

DEse hulpe ende troost des Soons is die waerachtige Geest ende gerechte aert Christi / den Soon inder ewychheit selue / die vry is / metten welcken hy witter herten dägelicks ander sinnē enyget off vergeestet / eñ daer in off doer vry gemaeckt wert / het leuen eñ licht der wijsheit tot heerlijcker vryheit der kynderen Gods wt sijnder reinder vresen ontffanckt.

Waer die Geest des Heerē is daer is vryheit. Corint. 3.

Alsoe salmen den sin Christi verstaen / de Schrifft te rechte snyden / Gods Woort in sijn eygen enyge Geestes tonge vatten eñ weten / wie dat vry is off hoemen vry wert. Niet inde vryheit diemen selff anneemt / mer doer dē Soon waerachtich ontffangt / Te weten / in de heilige

heilige Godtlijcke nätuyr/dat leuē eñ licht der ewyger waerheit: Anders blijfftmen sō lange onder dat geset oder geboth / ende is mer als een knecht gereeckent. die/ als hy schoon all gedaen hefft dat hem beuoelen is / hem noch onnutte achten moet/ die niet meer gedaen hefft/ dan hy schuldich is.

Seet ende verstaet nu wat tot den Soon te koemen eñ vry te werden is/ Meendy dattet tot een menschelijck persoen te koemē/ een wterlijcke vryheit is als een denstboede / knecht off maecht/ die (onder iemants macht staende eigen off gebonden sijn) niet meer en dienen/ mer selffs gedient werdē: Inder waerheit ist vry ende loes werden/ mer niet alsō lychaemelijck naeden vleisch / sonder nae den Geest jnwendich by Godt vanden Suuel: den wy verbonden/ sijnder vuylder slauernyen ende harden dienst eigen ende gevangen sijnde wederom loes ende vry werden doer Christum jnden Soon des vredes jnder ewicheit. Tot welcke Soonschap ende Vaderlijcke natuyr wy doert Woort des gelöffs/eñ niet doert woort des gesichts koemen / verstaet. Dan nu en macht ons niet genoch sijn / dattet heet dat wy den Suuel verbonden/eigen/ jn herden dienst gevangen sijn. Wy mostent (soe voirsecht is) selver gevoelen/ mochten anders nymmermer metter wārheit seggen vry off verlost te sijn/ Neen/teen noch tander / want die verlossinge

Om des geloffs willen sult ghy v verblyden. j. Pet. 3

mach niet anders dan die genanckenisse sijn. Genoelet men geen last noch schult / soe kan men oick van geen verlichtinge ende quijtschel dinge weten. Ende soemen die quijtscheldinge niet en bekende / waer wt kondemen dan veele lieff hebben alsmen die weldaet oder lieffde niet en saege? Het moet ymmer wt den anderen opstaen / synen naeme teen wt den anderen daedelijck ontfangen / moetet niet? jae gewisse. Daerom laet v doer v selven off van jemant anders niet verleiden / ghy alle / seg ick die vry / rijck van Geest / saelich ende gesont off gevonden ende vander hellen wedergebracht sijn wilt: sult v eersten onvry / arm van Geest / verdoemt / verlooren / ongesont ende jnder hellen genoelen ende beuijnden moeten / op dat ghy Gods genaede / truwe ende waerheit jn sijnder lieffden verstaen / weten / roemen ende jubileren mocht: men kans oick anders niet. Daerom is die saelicheit der genaeden Gods / dat licht wt den hoogen / niemant anders oes uerluchtende / die blyde bootschap des Euangelions ontffangende / dan die onsaelich ende arm van Geeste sijn / haer jn ongenaede ende scaeduwe des doots beuijnden / haer selven jn duysterniisse blijnt ende dooff / arm ende ellendich bekennen / Gelijck ghy weet dattet licht jn die duysterniisse / tgesichte den blijnden / tgehoor den doeuen / die ganck den kroepelen / gesontheit den siecken / dat leuen den doden / blijtschap

schap den bedroeffden/verlichtinge den beswa
erden/ het geuen den behoefftigen/ spyse ende
dranck den hongerigen ende dorstigen/Nåme
lick/ dat rijcke der hemelen die geestelijck arm
sijn toekomt. Want all dese geestelijcke gauen
eñ duechden Gods hebben anders nieuwerts
jnganck/ sijn nergents welkoem * dan tot eni
gē van dien: het blijfft waerachtich/een woort
des HEEREN jnder ewicheit.

* welkoem is wel te passe kōmende.

Dat. XII. Capit.

DEr haluen hefft Godt een beproefde
wet ende Woort des geloffs gegeuē
synen Soon daer toe als een licht jn-
der werlt gesonden/ die sonden op te
loesen/ op dat hyse alle daer onder begripende
jn synē Soon ontfermen mocht doer Christū/
die (offt all schoen yemant meent) niet gekoe-
men is die wet te breecken mer te veruullen eñ
te verhogen/jn liefdē op te richten by alle wae-
re kijnderē des geloofs. Mer dat verstant hefft
all man niet. Want die wet (hoewel sy mensche
lijcker wyse doer die eerdische dingen figuer-
lijck wtgesprocken wert) geestelijck is/ moet
geestelijck nae die waerheit geordelt werden/
dat sonder een geestelijcke geboorte ende nieuw
creatuyr (die wt die gehoorsaemheit des ghe-
looffs jnt woort toekompt) niet en mach ge-

Staet op die daer slaepet Christus sal v verlichten.

Die wet des Gheestes is die wet der liefden die jndē geloeuigen bestaet. want al so sal ende moet sy eindelijck haer veruullinge nemen.

schiedē. Welcke nieuwe creatuyr onder de wet des Geestes tot die glorioſe vryheit jntreet/ de erffeniſſe der heiligen (waerdelijck alle haer oozen dägelijcks tot des gelooffs gehoorſaem heit opdoende) jnder toeluyſteringe des wair achtigen wets jnt binnenſte haerder inwendic heit met luſte vrywillich ontfangen: aldaer ſy metten vinger Gods jngeſchreuen wert. Deſe hoewel ſy voer kijnderen wtten geloeue angenoemen werden/ vallen daegelicks wel noch ſoeuenwerff eñ verlieſen den naeme des rechtuaerdicheits niet/ den ſy jnt gheloeue ſtaende doerden Soon wt genaeden beerfft hebben: Welcken ſy voer enen HEERE angenoemē/ gehult ende vertrowt/ mer noch niet trou ende oprecht beweſen ſijn/ dan jn die gehoorſaemheit des Gelooffs. Vallen/ ſtruycken off oeuer
Pſalm. 89. tredē ſy naeder Schrifftuyren/ ſoe geſchiet dat wt vergrypinge eñ krancheit haers geloofs/ jnden welcken ſy noch niet volkomen ſijn: werden dārom geplaecht ende wel gheſtrafft/ mer niet wech gewurpen: want ſy die roede als kinderē annemen ſonder veranderinge oder murmureringe/ blyuende jnder vreſen des HEE-
Eſaie. 66. REN. Waer jnne haer kintſchap ende oprechte herte blijckt/ ſoe wel onder die roede (die die
Hebre. dwaeßheit oder die ſonde wtdriefft) als in die onderholdinge der geboden Gods. Mer iſt dat jemant ſich niet en buycht/ van die roede geen werck maect/ dat is/ jnt Woort niet ver-

schrickt en woꝛt/ soe gheefft hy getuych/ dat hy onder Twoꝛt des gebots niet en staet/ geen wijßheit en wil/ noch geen kijnts off vaderlijcke aert en hefft om dat hy niet en vreest. Derhaluen is Gods anschouwinge/ hulpe ende bewaringe jnder genaeden (die voetsser allerdingen) niet met hem/ mach hem doer sijn stolticheit oick niet genaecken/ dan moet jn sijn eigenheit van hem seluen/ doer hem seluen sonder alle hulpe vergaen jn der eewicheit.

Ouerst dese stolticheyt komt doert ongeloeue wt goetdunckenheit/ welck by die arm van Geest is niet beuonden wert/ want daer is alle nedericheit/ kleynicheit ende nietsicheit/ vrese eñ verschrickinge sijns machtiger: Daerom noemtse die HERE voer al saelich/ Niet diet werden mer sijn: vermits het woꝛt/ saelich/ een volkoemen woꝛt sy/ moetet oick een volkoemen werck hebben. Soe en sijn wy derhaluen Christo niet eer deelachtich/ voer wy dat begisel sijns wesens tot ant eynde toe vast beholden/ Naemelijck/ volstandich sijn jn die lieffde der waerheit: An welcke wy geproefft ende versocht werden doer die loegenachtige bedriechelijcke lieffde des vleisches. Want soe lange sinenschē sin/ lust/ wille eñ moet dār toe staet/ al hefft hy schon tgeloeue angenoemen/ is hy onder die verdoemenisse/ niet rechtuaerdicht van die sonde: dat moet my al man toestaen. Daer wt koemen hem die wonden ende

Wie volstandich blifft sal saelich werdē. Matth. 24.

Prouerb. 27. Zachrie. 13. Psalm. 141.

straffingen vanden genen de hem lieff hebbē. Oeuerst weigert off verlaet hy de/ dat hijt met ter herten niet lieff/ mer jn haet hefft soe moet hy vergaen: naeder Schrifftuyren. Dan seet hier is de Vader een andiener aff/ doer de vreese des HEEREN/ den mensche bereit maeckende totten vrede ende verstant der genaeden Christi. welcke vrese met allen waeren gelouighē jn smoeders lyue tot eenen ewigen gront (daer alle dinck jn bestaet) geschaepen is/ der truwelijck met synen zaede nae hem handelt ende met alle goet veruullet.

Prouer. 15.19
Sapien. 3.
Eccles. 19.20.

Begeerdy wijsheit soe holdet dat gebot.
Ecclesia. j.

Dese achten den HEERE/ mitz die kētenisse jn haerder hertē/ nae dat *syse verkregen hebben/ groot: Ende ondersoecken die dingen met eenuuldicheit die Godt welgeuallich sijn/ hem te versoenen ende niet te vertoornen. Diese huylen ende weenen om haer misdaet/ niet om de straffinge/ draegen rouwe ouer dat se met seenden oogen haer verderffenisse seen eñ vermercken al verlooren te hebben off quijt te sijn doert gene datse geuoelen ende beuindē te hebben/ verstaet. welcke hem niet dan rouwe/ pyne eñ smerte jnt bedencken toebrenckt/ Naemelick/ den herden dienst/ onder welcken sy met onlust geuangen geholden werden tegē haeren wille: jae soe moetet sijn/ die haer alle morgen vernieuwet/ tot pyniginge ende louteringe by gelaeten wort: soe dat sy hoe langer hoe meerder daer jnne beswaeren ende versincken

*Syse dat is die vrese des HEEREN

sincken. Ten laetsten soe verde koemen dat sy
geen gront off einde des wtkoemens en seen:
Daer dan haer den moet/tgelooff ende betrou Psalm.69.
wen oick beswycken/ die doot an allen kanten
dreigende an wil: dat herte met alle droefheit/
smerte/ pyn ende lyden van die vergeldinghe
der sonden (welck sy soe lange ghelust ende ge-
keefft hebben) soe hert beseten/die banghicheit
soe groot werdē als een vrouwe figuerlyck jn
baerens noeden. Nochtans synse niet te ver-
troosten / dan van die hoope der genaden eñ Esaie.26.
barmhertigheit(die niet beschaemt laet)sonder Hiere.30.
die vrede jn die waerheit (die vry maect) met Johan.16.
onderuyndinge der voerlichtinge / die verlos-
singe ende verwinninge toebrengt: want hy
anden seluigen gelouigen bedruckten herten
lust te verquicken eñ te vermaecken hefft. Dan
het moet eerst soe verde tot daer(om te moegen
helpen) koemen/ vermitz ouer een wreuelmoe-
dich/off stolt hertneckich herte geen barmher-
tichz kan verwect werdē:een gesont sterck men
sche de medecynmeister nz van doen heft. Sō
moet die mensch doert gelōue wt die vrese des
Heeren sich eerst daer toe leyden ende helpen
laeten: hy is anders onmoegelyck (voir enen 1.Samuel:2.
de syn oozen afkeert die wet des HEEREN Sapient.3.
te hoozen) van den beet der Slangen te gene-
sen/ die sonde vry/ vant quaede verlost te wer-
den: want syn gebet is een verey-
singe den HEERE.

Dat. XIII. Capit.

Iob. 5.
Psalm. 113.
Esai. 61.
Treno. 3.
1. Sam. 2.
Deute. 32.
Tobie. 13.
Sapie. 16.

ALsoe bedroefft eerst die HEERE dat hy verblyden / ende vernederte die hy verhoogen wil: Want hy maect arm dat rijck eñ rijck dat arm is: seende dat blint eñ blint dat seende is: Hy slaet doot eñ maeckt wederom leuendich: hy leyt ter hellen van daen wederom wt. Dan wat hy geslaegen hefft dat kan hy wederom heelen / ende daer is niemant diet dan wt sijnder hant getrecken kan. Soet alsoe proefft eñ reiniget die HEERE die herten doer menigerley temtatien eñ tribulatien. Ende gheefft allen gheloui gen waerachtich te genoelen / soe veele onuredes / pynen / lydens ende sterues jnt herte tijtlijck / als blijtschap / leeuen ende vrede. Mer dongelouigen lyden ende sterues jnder ewicheit / om dat sy den tijt jn welcken hem ruymte oepen stont / vryheit ende medecijn ter beteringe gegeuen wort / verby laeten gaen / haers selffs sin stoltelijck genolcht eñ een verdriet op des HEEREN Geset gehat / sijn woort wter herten geslagen / tongeloeue ghe-
4. Esdre. 9. Hebre. 10. liefft hebben / soe moeten sy dat naeder doot jn pynen ewelick besuyren / als geschreuen is.

Daerom suldy v met alle dat v is als quaet wech werpē / geestelijck arm als een verlies ende schaede benemen ende maeckē laetē / als

als een kindeken anstellen/ buygen/ geseggen ende raeden laeten / die gelouigen geloouen/ den ongelouigen niet gelouen noch betrouwē/ offt ghy en sult geen Geest der wārheit kēnen/ dat Rijcke Gods niet moegen seen: want dat anders niemant toe en hoort dan diet bethoe-nen/soecken ende dies gebreck hebben: Gelijck die ruymicheit den benauden / die gesontheit den siecken/de quijtscheldinge den schuldenār/ die vryheit den onvryen / die verlossinge den gevangenen toekomt/ alsoe en mach dat gelo-ue/ hoope eñ lieffde/Gods goetheit/hoocheit ende schönheit/ sijn rijckheit / wijßheit/ kente-nisse ende verstant / summa/alle gerechticheit an niemant beclyuē oder sijn werck jn lieffden hebben / dan an die sich jn contrarie ongeloe-uich/wantrouwende/haetich eñ nydich/quaet ende lelick/sot ende arm/vol alderley ongerech ticheit oder sonde/ dat is/ jn een verkeerde na-tuere des Duuels met rouwe waerachtich be-vijnden: Dat is / dat die mensch tot daer toe/ doer die verschininge Christi koemen/ genoe-lijck sich seen/ kennen ende weten moet/ dat hy gantz ende all onduegende / den Duuel eigen is/ Godt te lieuen grootlijck van doen heefft/ nyet sonder hem tot jeet en vermach/mer gantz buyten hem verloren ende dat eewige ordel schuldich is/ op dat hy verstaen/ seen ende we-ten mach waer van ende wt hy verlost off ge-holpen sijnde/ ewich herteliick lieff hebben eñ

danck seggen/ Gods genaede/ gunst/ goethz ende trouwe verwonderen mach. AMEN. HALLELVJA. Loofft den HEERE/ die die luyden soe lieff heefft. Deutero. 33.

Besluytrede.

DAn siet diese mijn gerechte onbestraf felijcke schrifften ende woorden des ewigen waerheits sullen/ moeghen off könen niemant helpē die sy maer alleen jnden boeckstaff lesen/ wt nieuwicheit weten willen/ dan die sich daer nae van gantser herten stellen om het seluige jnder krafft te begripen/ synen sin te doen: moet anders wt dijn ogen ende oozen (daert maer letterlijck jn gegaen is) wederom wt loepen: ten sy dat het ter herten genoemen/ den affgront uwer zielē jngesaeyt sy. Daerom yst dat ghy dit weet/ saelich sydy soe ghijt doet. Ouerst die die wille des HEEREN weet ende niet en doet sal met veele ghijsselen geslaegen werden: Die mont der waerheit heeuet gesprooken.

ANNO, XLIII.

Register

1. van menniger lejart des menschen viant
2. Warum Die Dot den Alden bitte gevalt den den jungen
3. Strave ende Lerre
4. Strave ende Lerre
5. Stave ende Lerre
6. Warto Die mensch van goedt geschapen, is
7. vermaninge en Lehre, om het g van Goedt te Eissen en begeren
8. hodie mensch van Goedt gevalt enop wat mannier hie wederom to goedt te brengen
9. van Dat vergaen en navolgen blieven en vergaen moet
10. Stemlick gesprocken to benabe Commerde Sielen
11. Warning en Lerre
12. En recht en Goetlick kindertucht beijde vor olt en jung

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn1011937247/phys_0066

13. van Godes en Des menschen
Kentinis, samp harden bey der
voertbrengen
14. hoe hie sien moet die gebott
en overicheit over en Ander
rechtlick heben of krigen mach
15. vant Och sien art en Eigenschap
16. wie men voert en van herten
trouwen en bie denhant
nehmen &.
17. homen sich in desen gevarlicken
tieden inder welt hebben
en dragen sall
18. en onder scheit te kennen die
vrom en onvrome &.
19. van die ongerechte en ge=
rechte prädicanten
20. van dat rechte ware sieon
en jerusalem. en warhachtig
berich

vann maniger lij art dess menschē vianden
warom die doet den alden bittird falt dan
den Jungen ——— 2
straffe vnde leer dat 1 ——— 3
straffe vnde leer dat 2 ——— 4
straffe vnde leer dat 3 ——— 5
waer to vn̄ vmē die mensche van G geschapē
Jß ——— 6
hoe die mensche van G geuallen ——— 8
van dat voergaen vn̄ nafolgen bliuen vnde
vergaen moet ——— 9
tot den benawden bekom̄ sielen ——— 10
warninge vnde leer ——— 11
een rechte vn̄ gotlick kind tuicht ——— 12
van Gs vnd dess menschen kentniß ——— 13 . lest
ho hij sijn moet die gebot vn̄ ouerh ——— 14
vant oge sinn art ēn egesschop ——— 15
wie men vortan van herten trowe ——— 16 — lest
ho men sich tot diessen tijden hebben ——— 17
een aff sunderinge ——— 18
van die vngerecht vn̄ ger predicant ——— 19
vant recht sijon vnd Jerusalem ——— 20



Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn1011937247/phys_0072

XX Tractate.
Rostock,
1539.1545.

Ff-
6554:1-10

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn1011937247/phys_0073

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn1011937247/phys_0074

nt oick jnder hoochten der berghen/
n/ vruchtbaer ende swaer ghelaeden
at sijn geruisch / wie den Cederen op
/ sijn sal / die vanden windt beroert
soe salt toenemen ende wassen jnden
ie dat gras opten velde.
er wort hier die Schrifftgeleerde ge-
ter die Raetßheer/ die een vervoegen
baer blyuen die meisters die de jonge
Daer en sult ghy niet seen een volck
nder dieper spraecken / off jn hoeger
menschen / diemen niet verstaen en
een vreemder tonge/ diemen niet be
ff vermercken kan/ als wel een rechte
aecke wten monde Gods jnder waer
en jnt herte ende niet allene jn de oren
naemelijck/ jn Zion: Semen dan glo
chynende seen sal/ een hooftstadt on-
tijtlijcker Feesten. Daer sullen dijn O-
usaelem seen / die heerlijcke Woenin-
utte die nimmermeer en sall vervoert
ckt werden / als well voertijts ghe-
want sy koemen sijn tot die rechte vol
ntenisse des eewigen waerheits een
s Heilighen hemelschen verstants
aer gheen loogen off bedroch toe en
re jnder eewicheit achter af stän mót.
erstaen by een kijnt ende man/ dat ten
te leyden ende wijs te maecken is/
wit ende wit swart: goet quaet ende
quaet

UB Rostock 05 1500